

listopadu
12. října 1989

Okamžikem "zrození" byl 28. říjen 1918

Jejich hodnota je trvalá!

Viktor Dyk:

Píseň poutníka

V míjení těžkých roků
čím dál mi jasnější jest:
není ztracených kroků,
není ztracených cest.

Echo zpozdí se možná,
ozvěna nespěchá.
Víra veliká, zbožná,
nebude bez echa!

Vrátí se v ztichlém kraji,
pronikne mlhami.
Ti, kdož nás popírají,
kdys půjdou za námi!

Památce Jaroslava Vrchlického

u v n i t ě ž i t ě l o :

1. Stanislav Devátý v ilegalitě.
2. Okresní soud v Šumperku rozhoduje ve věci "Lidových novin"
3. Viktor Šejnis: Srpnová žatva. Na pokračování.
4. J. Ambarcumov: Kati a oběti. Pokračování.

Připravuje se: Vladimír Ševeljev: Bože, na pomoc!

v y c h á z e l o 1 9 7 3 - 1 9 7 5

o h n o v e n o 1 9 8 7 r o č n í k 6 č í s l

Vydává: Vladimír Hajný, ČSA 34, 787 01 Šumperk

Přátelé!

V poslední době jsem obdržel stovky dopisů, v nichž mě i zcela neznámí lidé žádají, abych v případě dalšího uvěznění neohrožoval svůj život protestní hla-
dovkou. Vzhledem k velkému počtu těchto hlásů se cítím povinen zveřejnit nás-
ledující prohlášení.

Takzvaná nezávislá justice má chce definitivně odsoudit k trestu odnětí
svobody. Okolnosti celého případu jsou natolik známy, že není třeba jít do po-
drobností. V rozhodnutí soudu spatřuji jen další důkaz zvláště a bezpráví, které
současná komunistická moc uplatňuje ve vztahu k občanům. Má životní zásada od-
porovat zlu vždy a všude mi proto velí, abych protestoval. A jediný protest,
který člověku v bezprávném státě zbyl, je občanská neposlušnost. Z tohoto dů-
vodu oznamuji, že se nehodlám podrobit rozsudku nelegitimních soudců, kteří oc-
suzují nezávisle na důkazech a v rozporu jak s ústavou, tak i mezinárodními za-
vazky této republiky. Jelikož nemám jiné východisko, odcházím do ilegality, ve
které setrvám tak dlouho, dokud mi bude hrozit neoprávněné uvěznění.

Není mou vinou, že jsem nucen použít tento krajní postoj. Není mou vinou,
že respektování základních práv a svobod člověka platí v této zemi stále jen
na papíře. Odpovědnost za to padá jednoznačně na nynější mocenské orgány. Jsem
však plně přesvědčen o tom, že probouzející se občanské vědomí československé
společnosti se už nedá znovu uspat ani svyšujícími se represemi. Touha po svo-
bodě, spravedlnosti a budování vlastního štěstí je totiž tou nejzákladnější
lidskou přirozeností a nelze ji nikdy na trvalo umrtvit. Jsem si jist, že ani
mé současné postavení mi nebude bránit v aktivní práci ve prospěch skutečně
svobodného a demokratického Československa.

11. října 1989

Váš Stanislav Devátý

Okresní soud v Šumperku rozhoduje ve věci "Lidových novin".

Dne 30.10.1989 proběhlo u Okresního soudu v Šumperku za předsednictví samo-
soudce JUDr. Josefa Hacíka trestní líčení ve věci podle § 6c tr.z. č.150/69 Sb.
proti Jiřímu Suchanovi, jevištnímu technikovi, nar. 12.5.1961.

Údajně měl spáchat přečin proti veřejnému pořádku, který má spočívat v roz-
šiřování nepovolené tiskoviny "Lidové noviny". Podle toho měl předat jeden vý-
tisk a to pouze jedné osobě v hostinci "Na růžku".

Soud začal výslechem svědků, kteří si však ničeho zvláštního týkajícího se
této věci nevšimli. Korunní svědek, Petr Buchta, však od začátku nebyl přítom-
en a ani v průběhu líčení se nedostavil. Ten má údajně potvrdit, že obdržel
od Jiřího Suchana jeden výtisk "Lidových novin" a to č.6, kterýmžto výtiskem
má být současně i pobouřen. Tento svědek, i když mu byla pozvánka doručena se
nedostavil, protože měl v tu dobu zrovna vojenské cvičení na Libavě. Jelikož
jeho svědecká výpověď bude rozhodující přikročil samosoudce k odročení hlavní-
ho líčení na neurčito, t.j. na dobu, kdy se zajistí účast tohoto svědka, který
spolu s uniformou oblékl i t.zv. "khaki" myšlení.

Obhájce obviněného zároveň požaduje, aby do té doby:

1. Prokuratura upřesnila ve kterém článku a ve které jeho části "Lidových novin"
č.6/89 má jít o pobuřující výroky.
2. Požaduje, aby soud zjistil, byl-li kdo té doby, t.j. do doby spáchání tohoto
údajného přečinu, někdo z autorů či vydavatelů "Lidových novin" a to právě
č.6 trestně stíhán.
3. Žádá o znalecký posudek z odboru kultury o tom, zda články, které budou ozna-
čeny prokuraturou za pobuřující, toto skutečně způsobí a když ano, tak jakým
způsobem.

Asi 25 přátel obviněného, kteří přišli tento den do soudní budovy z nichž
většina se zúčastnila soudního řízení hleděla tvář v tvář trestnímu zasedání
za jehož příčinu slouží údajné předání jednoho čísla "lidovek", o jejichž obsa-
hu se vyjádřilo 110 kompetentních redaktorů oficiálních ústředních tiskovin, v
svém dopise panu předsedovi vlády, že mají vysokou žurnalistickou úroveň a již
dnes tvoří důležitou součást naší vydavatelské scény. Takovému ~~praxi~~ výkonu
okresní prokuratury by i Leonid Iljič Brežněv s chutí zatleskal.

30.10.1989 V soudní budově zapsal a zprávu podává Vladimír Hajný

Pro přečin proti veřejnému pořádku za rošiřování "Několika vět" byl odsou-
zen Roman Moravec, nar.14.6.1967, zámečnick, bydlící v Libina č.334, Okresním
soudem v Šumperku k peněžitému trestu 3.000,-Kčc. Infoch č. 18/89.

Sovětský vládní deník "Izvestija" /vydává Nejvyšší sovět SSSR/ otiskl 13. října 1969 článek doktora ekonomických věd Viktora Šejnise obsahlý článek nazvaný Augustovská šatva.

Třemi krátkými rozhovory o událostech, k nimž došlo v noci 21. srpna 1968 "Izvestija" /č. 232/ konečně přistoupily k jednomu z dosud nejstřeženějších témat nedávných dějin. O věcech ne tak dávno minulých dnů vyprávějí lidé, kteří se jich zúčastnili porůznu. V minulosti vlivný politik, stoupenec přijetí klíčových opatření a vystupující pod cizím jménem a jemuž poštělo rozhodování v činech vojsk, jež nečekaně vtrhla do hlavního města spřáteleného státu. Dále vojenský velitel ve výslužbě, "člověk principiální", který němění své názory. A bývalý voják, bezděčný účastník událostí. Tři lidé, dvě stanoviska... A samo zveřejnění o ohlasy na ně otáčející později /č. 259/ svědčí o tom, že přehodnocení těch minulých událostí se vyhnout nelze, chceme-li zůstat čestnými až do konce.

Avšak srpen 1968 je velmi důležitý mezník v dějinách nejen Československa, ale i SSSR. Zakočil obrat započatý v říjnu 1964, kterým byl sesazen Chruščov a kterým bylo završeno čtyřleté přechodné období, jež se sice uchovávalo, třebaže začínalo slábnout rok od roku; končila tím možnost alternativního rozvoje opírajícího se o kladné prvky, jež byly nashromážděny za první postalincké desetiletí. Malý "říjnový" převrat nevyloučil ještě možnosti progresivních změn v ekonomice, kultuře a oficiální ideologii.

K roku 1968 se situace zásadně změnila. "Voluntarismus" a "subjektivismus", proti němuž se v boji sjednotili odpůrci chruščovovského kursu, byly zaneseny do zásobárny politického slovníku, přičemž fronta proti "revizionismu" byla otvřena. Strach a zuřivost, jimiž začali malovat obraz tohoto starého a nového nepřítele, by byly zcela nepochopitelné, kdyby to byla reakce pouze na tehdejší rozložení sil v naší zemi.

Při zamýšlení a uskutečnění vpádu do Československa se naše vedení opíralo o formuli, již byl dán název "Brežněvova doktrína". Tehdejší sovětské vedení a jeho nejbližší spojenci si osvojovali nepopiratelné právo a povinnost to, co od povídá zájmům socialismu a co ohrožuje, a hájit tyto zájmy v každé zemi jim do stupnými prostředky. Zájmy socialismu bezpodmínečně ztotožňovali se zakonzervováním ekonomických, politických a ideologických struktur, jež vznikly v SSSR za Stalina a které byly s nevelkými úpravami uskutečňovány ve většině východoevropských zemí. Sama myšlenka hledání nových modelů socialismu, demokratizace a humanizace společenských vztahů zahrnujících zkušenosti a úspěchy sociálního rozvoje na Západě, byla označována za škodlivou. Brežněv a jeho kolegové spolehalí v této složité a dlouhodobé politické hře na jeden jediný přímočarý postu vpřed. Tah se jim jevil úspěšný: v poměrně krátké době byla situace v Československu vrácena do navyklého stavu a cena, kterou museli za to zaplatit se jim zdála zpočátku dost nízkou. To je povzbuzovalo. Takto nabytou zkušenost mohli pak zavést ve vlastní zemi /a poté rozšířit i na Afganistan/. Situace v SSSR však byla zcela jiná: politický systém vytvořený za Stalina si uchoval kolosální zásoby houževnatosti, zatímco na moci nezávislé společenské hnutí procházelo zatím inkubačním obdobím. Avšak i z toho bylo vyvozeno jednoduché poučení: mechanismus zakonzervování a potlačení musí být opuštěn včas a na solidním základě. ~~XXXXXXXXXXXX~~

"Pražské jaro" dostávalo impulsy ze dvou stran: reformy odpovídající moudrosti ve společnosti byly vyhlášeny seshora a okamžitě podchyceny zezdola. Lidové hnutí se začalo rydhle organizovat uvnitř i vně oficiálních struktur. Odtud vycházela kontrastní strategie: rozhodně skoncovat se všemi reformami, které by mohly rozprášit administrativně direktivní systém, a v zárodku potlačit jakoukoliv nekontrolovatelnou společenskou aktivitu.

Jednou z prvních obětí byla ekonomika. Už sama reforma z roku 1965 byla vlastně prováděna podle zredukované varianty. V ní nalézal každý to, na čem měl zájem: orgány hospodářského vedení - upravení centralizovaného řízení a vykonavatelé - rozšíření práv podniků. Tato dvoukolejnost zachovávala po dobu dvou tří let teoretickou možnost rozvoje v protichůdných směrech. Po roce 1968 byla otázka rozhodnutá jednoznačně: reformu, v níž rozeznali analogii projektů O. Šika a jiných československých ekonomů, začali energicky mařit. Na ideologické úrovni pak zdravou myšlenku, že trh je objektivní ekonomická realita, zatímco plán jakožto výraz subjektivní vůle musí z této objektivní reality vycházet, začali "také ideologové" vytlačovat, neboť podle nich je trh jen nástrojem plánu. Pokračování.

A což by také znamenalo obavy ze snížení ekonomické úlohy státu, takže v žádném případě nelze připustit svobodný výběr partnerů ze strany podniků, konkurenci, smluvní tvorbu cen, obchodní úvěry atd. Vše to, co si dnes za nepředstavitelně těžké společensko-ekonomické situace tak bolestně klestí cestu, bylo zpochybněno a rázně odmítnuto jako "ztráta předností socialismu".

Na povrchu zuřily propagandistické bitvy, zatímco na praktické úrovni byl nový přístup řízení hospodářství nahrazen upravovanými ukazateli plánu a výkazy. Podnikům odebírali i ta nemnohá práva jedno za druhým, práva, která jim byla dříve dána. A tak v žádném případě stejně nedostaly stabilní perspektivní plány, protože ministerstva svou panskou rukou přidávala dodatečné úkoly jedněm a jiným je snižovala. Nerozvíjel se velkoobchod: peníze, které se objevovaly na kontech podniků v podmínkách lístkového systému rozdělování zdrojů nic neznamenaly. Periodicky byly prováděny "úpravy" cen, ale mechanismus svévolné tvorby cen zůstával nezměněn. Jako useň z oslí kůže se začal scvrkávat zisk, který podnikům zůstával k dispozici. A hlavní stimul - "volný zbytek", jak to zamýšlela hospodářská reforma, byl ministerstvy odnímán ještě předtím, než byl zjištěn: a byl-li vůbec "volný". A tak se reforma dokonce ani v projektu nepozvedla nad úroveň podniku; nad podnikem docházelo jen k administrativnímu přemístování a úslužní politekonomové spěchali s odůvodněním, že "vědecké administrativní metody řízení hospodářství jsou současně i metodami hospodářskými". Podobný teoretický galimatyáš rozkvétal tím hrději, čím více s nástupem každé nové pětiletky rostl rozvrat hospodářství.

Nelze se čemu divit, že za takových podmínek, kdy se na nás spustil zničehonic zlatý déšť petrodolarů /v letech 1976-1984 bylo z exportu ropy získáno 176 miliard valutových rublů/, byly tyto zdroje nesmyslně promrhány a neprovedli jsme vklady do mezinárodních bank jako třeba arabští monarchové a neprovedli jsme strukturální přestavbu ekonomiky jako Indonésie. Tyto prostředky by se nám dnes hodily jako ztrojnásobený stabilizátor ekonomické reformy...

V politice sice ne ještě reformou, ale již velmi důležitým předpokladem byla za Chruščova započata kritika "kultu osobnosti". Tento termín však vyjmutý jakožto jeden rys z nejrozmanitějších projevů společensko-ekonomického a politického systému stalinismu, systému bezvýhradně zruďného, byl rys v podstatě povrchní a nejméně škodlivý, jen odváděl od podstaty věci. Už za Chruščova v prvních letech po jeho svržení se nejednou činily pokusy veřejně zabrzdit projednávání našich dějin na povolené úrovni, zabránit projednávání do hloubky, což by nutně vedlo k otázce politického systému a jeho reformy. Částečná, třebaž tak důležitá otázka o přehodnocení osobnosti a dějinné úloze J. Stalina znova a znova přiváděla k ústřednímu problému, a to legitimitě stalinského dědictví a ještě více vztahů stalinismu, socialismu a potřeby soudobého rozvoje.

Zmizení magické svatozáře provázené symboly by mohlo rychle přivést ke ztrátě ideologické kontroly, ke zničení okázalé jednomyslnosti, k ideologickému a poté k politickému pluralismu. Proto - a to nejen v důsledku osobních sympatií ze strany nových předáků - bylo třeba staré bohy v čele s generalissimem vrátit na uprázdněné podstavce a historické vědomí společnosti vrhnout zpět na výchozí postavení.

Na stránky memoárů a beletrie, do divadel a kin /od seriálu válečné doby "Osvobození" až po populární TV seriál "17 zastavení jara"/ se začal po nedlouhé přestávce vracet Stalin - přísný, ale spravedlivý, vynikající vojevůdce a obezřetný diplomat. Ne nadarmo napsal básník v ony březnové dny roku 1953 - "tisíce ušlapaných spoluobčanů smuteční věnec upletly". Zmínky o "kultu" se stále častěji škrtaly, zločiny se převáděly do kategorie chyb a pro omyly se nalézaly umírněnější výrazy. V článcích k výročí popravených stranických činitelů se přestaly uvádět příčiny jejich smrti. Rehabilitace byly zastaveny a v některých případech /jako tomu bylo s F. Raskolnikovem/ byly "vzaty zpět". Společně se Stalinem se začaly omývat jeho spolubojovníci: Ždanov, Ščerbakov a městu Lugansku bylo v r. 1970 navraceno jeho dříve odejmuté jméno Voršilova.

"Kult" v plném rozsahu nebyl přirozeně obnoven a takový úkol byl nejvyšším vedením sotva brán vážně. Stalinův mýtus však prorůstal a zasáhl i dorůstající generaci i proto, že byl vydán zákaz veřejné analýzy naší minulosti a na druhé straně také jako reakce na lícoměrnost oficiální propagandy, která vytrvale podsouvala nové vůdce k hrdinství revoluce a války. Ideologické kampaně šly jedna za druhou a nemalou měrou přispívaly k desorientaci a demoralizaci společnosti utvrzující ve vědomí mnohých lidí překroucený obraz minulosti.

Pokračování.

Překlad David.

A nakonec za organizování procesu a činiteli nekomunistických stran, při kterých bylo vyneseno 10 rozsudků smrti /m.j. Miladě Horákové, člence parlamentu za stranu bývalého prezidenta Beneše/, 43 rozsudků k doživotnímu vězení a 581 k vězení na celkovou dobu 7.850 let. Podobná soudní hrubost, dokonce při zjevné neprůkaznosti obvinění, byla nemyslitelná v první republice. Právě Slánský na poradě Kominformu v listopadu 1949 odhalil "slabost" své strany v tom, že široké masy jejích členů nedoceňují odpor třídního nepřítele, jeho neustálou snahu nasezovat uvnitř strany své agenty... Nemyslel si, že připravuje sám sobě - za pouhé tři roky - rozsudek smrti. Nakonec, též podzim 1949 Slánský spolu s Gottwaldem se obrátili k vedení VKS/b/ s prosbou o vyslání do Československa sovětských expertů na otázky státní bezpečnosti.

Jiný, obviněný v tomto procesu, Reicin, který byl náčelníkem vojenské kontrarozvědky, odsoudil k popravám, vězení do táborů a k výslechům velkou skupinu důstojníků a generálů první republiky, účastníků protinacistického odboje. A London vypráví, jak náměstek ministra státní bezpečnosti, který z počátku vedl jeho případ, Šváb, na konci ukázal coby spolupachatel. Ale London o něm, popraveném, nemluví zle, jelikož pekelný stroj, v jehož ústrojí se všichni ocitli, donutil je hrát střídavě roli katů, obětí a lživých svědků.

Tato vzájemná úmluva měla ještě jeden hluboce amorální motiv - odvolání na "zájmy strany". Na ně apelují i vyšetřovatelé, i soudci i sami obžalovaní, uskačející tak strašidelné ponižování lidské důstojnosti, vlastních blízkých, aby ospravedlnili "zbožštěnou", podle slov autora, stranu, k níž vztah dostal "charakter neuvědomělé religiozity". A není tedy překvapující reakce Londonovy ženy Liz na jeho zatčení, která dnes zní jako hloupý vtíp: "Miluji tě, Gerarde ale ty víš, že jsem především komunistka." To je ona, vražedná i sebevražedná morálka kamených revolucionářů!

Vždyť záhlaví knihy není náhodné. Autor čestně a nelítostně k sobě samému vzpomíná, jak při konfrontaci pomluvil Slánského, i když ten ho, možná, chtěl vynechat. Ale kdo si riskne hodit kámen na autora? Představte si sebe na jeho místě: dokážeme s přesvědčením říci, že bychom vydrželi jakékoliv mučení, jakoukoli hrozbu katů, kteří se nezastaví před ničím?

Setkal jsem se s Gerardem a Liz v Praze na počátku 80-tých let, několik večerů jsem poslouchal jeho svědectví, při němž stýdla krev. A když řekl, že žena po vynesení rozsudku ho veřejně odsoudila, zpřetrhala svazky a zakázala setkání s dětmi, vyrvalo se ze mne: "A kde je teď ta zrůda?" - byl jsem zcela přesvědčen, že se jedná o jakousi bývalou manželku. London s úsměvem ukázal na Liz: "Vždyt to je ona". Když viděla moje rozpaky, Liz mňkce poznamenala: "Máš úplnou pravdu, ale chápeš, Gerard nikdy v životě nelhal. A když jsem slyšela v rozhlasu jeho přiznání ke špionáži, nemohla jsem tomu nevěřit." "Hlava mi, tehdy mladému členovi strany, šla kolem dokola.

M.P.Jakubovič, který prožil jedním z prvních falešných stalinských procesů "svazového byra menševiků", vzpomínal na svůj rozhovor s tehdejší prokurátorem RSFSR Krylenkem: "Když mi nabídl, abych si sedl, Krylenko řekl: "Nepochybuji, že vy osobně nejste ničím vinen. My oba plníme svoji povinnost před stranou - já vás považoval a považuji za komunistu. Já budu při procesu žalobcem, vy budete potvrzovat moje údaje z vyšetřování. To je moje i vaše stranická povinnost." - Mlčel jsem. - "Domluvili jsme se?" zepřtal se Krylenko. Něco jsem nevědomky breptal, ale v tom smyslu, že slibuju splnit svoji povinnost. Zdá se mi, že jsem měl v očích slzy."

Procesy 30-tých let s prokurátorem Vyšinským, který vystřídal zastřeleného Krylenka, opakovaly v zásadě stejné schéma, pravda, s připojením nejkřutějších mučení, aby fyzicky i duševně byli zlomeni obvinění, - ~~praxe~~ a soudy v bratrských zemích probíhaly podle scénáře vypracovaného Jagodou, Ježovem, Vyšinským. Rozdíl byl ve slovech a osobách, ale ne ve smyslu. A smysl byl v tom, že naše tehdejší - stalinské - stranicko-státní vedení určilo soc.zemím nejenom totalitní model státu vůbec, ale konkrétně - systém masových represí a popření zákonů.

Proto publikování knihy Londona, kde se mluví o poradcích z SSSR, kteří udávali tón v českosl.orgánech bezpečnosti, je symbolickým a logickým aktem pro naši přestavbu a glasnost. Jestliže nastala doba pro pokání a očištění, je třeba přiznat i náš nemalý díl odpovědnosti za bývalá neštěstí bratrských zemí. Což nijak neruší naši pomoc a oběti, které přinesl náš lid v boji za jejich osvobození od hitlerismu. Odpovědnost, mimochoodem, ne vždy přímou, protože - řekněme Mao-ce-tung v Číně, Enver Hodža v Albánii, Pol Pot v Kambodži využili stalinskou metodiku a obešli se bez poradců. Inostrannaja literatura č.4/89.

Překlad Petr. Pokračování.